

CO JE TO FILM?

Program otevřeného filmového vzdělávání Národního filmového archivu
Projektový den v kině Ponrepo

jméno a příjmení

datum

Pracovní list
—
Projektový den
„Noc černá nejen tmou“
I. – IV.

1. V jednom ze svých románů zobrazil Samuel Dashiell Hammett San Francisco podobně sugestivně, jako ve svém díle zachytil James Joyce Dublin a Charles Dickens Londýn; jak se tento Hammettův román jmenuje, ve kterém roce byl vydán, kdy byla natočena jeho nejproslulejší filmová adaptace a kdo ji režíroval?

Nápověda:

- a) Jde o román *Rudá žeň* z roku 1929 a o jeho filmový přepis *Noci v zájezdním hostinci* (*Road House Nights*, USA 1931), který natočil Hobart Henley; na scénáři spolupracoval Ben Hecht.
- b) Jde o román *Maltézský sokol* z roku 1930 a o jeho stejnojmennou filmovou adaptaci, kterou v roce 1941 jako svou celovečerní autorskou prvotinu režíroval John Huston.
- c) Jde o román *Skleněný klíč* z roku 1931 a o jeho stejnojmenný filmový přepis, který v roce 1942 podle scénáře proslulého autora tzv. drsné školy Jonathana Latimera natočil Stuart Heisler.

2. V čem konkrétně spočívá potenciální přínos specifických kvalit nejlepších knih S. D. Hammetta filmové estetiky?

3. Který známý italský filmový režisér v osmdesátých letech v USA téměř dva roky připravoval natáčení snímku podle jednoho ze slavných románů Dashiella Hammetta? O který román šlo a která americká filmová hvězda byla v té době srozuměna s tím, že ztělesní hlavní roli soukromého detektiva?

4. Který slavný herec se objevuje jako protagonista celkem tří filmových adaptací tzv. americké drsné školy? Ve dvou z těchto tří filmových přepisů ztělesňuje jeho hereckou partnerku jeho skutečnou manželku, která byla i hostem MFF Karlovy Vary a získala zde Cenu za dlouholetý přínos světovému filmu; jak se tato herečka jmenuje?

Nápověda:

Jde o filmové adaptace jednoho Hammettova, jednoho Chandlerova a jednoho Heminwayova románu. Zmíněné hlavní role v nich vytvořil:

- a) William Powell
- b) James Cagney
- c) Dirk Bogarde
- d) Humphrey Bogart
- e) Burt Lancaster
- f) John Garfield
- g) Ronald Reagan
- h) Paul Newman

5. Uved'te tři až čtyři základní atributy tzv. chandlerovského světa, které by neměl ignorovat žádný režisér, jenž má ambici natočit filmovou adaptaci seriózně se vyrovnávající se specifickými tvůrčími kvalitami Chandlerových románů a povídek.

6. Existují filmové adaptace, vyznačující se se hodnotnou (nepovrchní) interpretací Chandlerova, Cainova a Hemingwayova románového i povídkového světa, a náležející tudíž k vůbec nejkvalitnějším filmovým přepisům knih těchto autorů, jaké kdy vznikly. V následujícím výčtu jsou však čtyři, jež ke kvalitním adaptacím určitě nepatří. Které to jsou?

- a) *The Thin Man* (*Hubený muž*, u nás uváděn pod titulem *Detektiv Nick v New Yorku*, W. S. Van Dyke, USA 1934)
- b) *Pojistka smrti* (*Double Indemnity*, Billy Wilder, USA 1944)
- c) *Vraždi, miláčku* (*Murder, My Sweet*, Edward Dmytryk, USA 1944)
- d) *Pošťák vždycky zvoní dvakrát* (*The Postman Always Rings Twice*, Tay Garnett, USA 1946)
- e) *Hluboký spánek* (*The Big Sleep*, Howard Hawks, USA 1946)
- f) *Zabijáci* (*The Killers*, Robert Siodmak, USA 1946)
- g) *Sestřička* (*Marlowe*, Paul Bogart, USA 1969)
- h) *Dlouhé sbohem* (*The Long Good-bye*, Robert Altman, USA 1973)
- ch) *Čínská čtvrť* (*Chinatown*, Roman Polanski, USA 1974)
- i) *Sbohem bud', lásko má* (*Farewell, My Lovely*, Dick Richards, USA 1975)
- j) *Hluboký spánek* (*The Big Sleep*, Michael Winner, GB 1978)

7. Proč nedošlo v USA ke zfilmování některého ze slavných temných psychologických „love stories“ Jamese Mallahana Caina dříve nežli v roce 1944? Čím se Cainovy romány liší od tvorby Dashiella Hammetta a Raymonda Chandlera a který renomovaný český překladatel je autorem znamenitého českého překladu Cainových románů *Pošťák vždycky zvoní dvakrát* a *Pojistka smrti*?

DALŠÍ DOPLŇUJÍCÍ OTÁZKY

8. Ve kterém středometrážním válečném dokumentu Johna Hustona ze čtyřicátých let je autenticky zachycen mj. také Dashiell Hammett?

9. Který významný český hudební skladatel, zpěvák a básník je autorem následujícího čtyřverší, které zaznělo i v jedné jeho písni?

*Při studiu tragédie čtu si místo Hamleta
tři krvavé historie Dashiella Hammetta;
otisk palce na obálce podobá se mému,
trnu děsem, vrahem že jsem, a mám z toho trému.
Jak se tato píseň jmenuje a v kterém roce vznikla?*

10. V jednom vynikajícím americkém drsném detektivním románu reaguje protagonista-soukromý detektiv na tragikomické počínání svého klienta slovy: „Od té doby, co mého malého bráchu sežrala prasata, jsem se ještě tolik nezasmál jako teď.“ Tato věta zazní:

- a) v Hammettově prvním románu *Rudá žeň* (*Red Harvest*, USA 1929)
- b) v prvním – a také nejproslulejším – románu J. M. Caina *Pošťák vždycky zvoní dvakrát* (*The Postman Always Rings Twice*, USA 1934)
- c) v románu Ernesta Hemingwaye *Mít a nemít* (*To Have and Have Not*, USA 1934)
- d) v prvním románu Raymonda Thorntona Chandlera *Hluboký spánek* (*The Big Sleep*, USA 1939)

11. V roce 1944 natočil Billy Wilder věhlasný film noir *Pojistka smrti* (*Double Indemnity*, USA 1944), který je filmovou adaptací proslulého románu Jamese Mallahana Caina z roku 1936. Dialogy k tomuto snímku napsal ve spolupráci s Billym Wilderem

- a) James Mallahan Cain
- b) Anthony Veiller
- c) Dashiell Hammett
- d) Raymond Chandler
- e) Ernest Hemingway

12. Existuje filmová adaptace románu od jednoho z mistrů americké drsné detektivní školy, kterou finský autorský filmař Aki Kaurismäki označil za „poslední zajímavý hollywoodský snímek“. Uveďte název předlohy, titul filmu, rok jeho vzniku i jméno režiséra.

13. Předlohou Jamese Mallahana Caina se v jednom svém filmu inspiroval rovněž Luchino Visconti. Uveďte název tohoto Cainova románu, titul filmu a rok jeho vzniku.

14. Na kterých filmových adaptacích románů Ernesta Hemingwaye, Jamese Mallahana Caina a Raymonda Thorntona Chandlera spolupracoval scenáristicky William Faulkner?

- a) *Mít a nemít* (*To Have and Have Not*, Howard Hawks, USA 1944)
- b) *Mildred Pierceová* (*Mildred Pierce*, Michael Curtiz, USA 1945)
- c) *Hluboký spánek* (*The Big Sleep*, Howard Hawks, USA 1946)
- d) *Zabijáci* (*The Killers*, Robert Siodmak, USA 1946)

15. Nejslavnější filmovou adaptaci Hemingwayovy povídky *Zabijáci* (*The Killers*, 1927) natočil pod stejnojmenným názvem v roce 1946 Robert Siodmak, průměrný (nicméně zajímavě obsazený) filmový přepis této povídky režíroval v roce 1964 opět pod stejnojmenným titulem Donald Siegel. Na podzim 1956 vznikla však v rámci školního cvičení ještě 19minutová filmová adaptace Hemingwayových *Zabijáků*, kterou společně s Alexandrem Gordonem napsal a režíroval jeden z nejoceňovanějších ruských filmařů, pro něhož tento projekt představoval vlastně režijní debut. Kdo to byl?

Nápověda:

Jednu z postav ztělesnil sám režisér, v další roli debutoval jako herec Vasilij Šukšin.

SPRÁVNÉ ODPOVĚDI

1. b/

2. Jak ve svém doslovu k českému vydání Hammettova *Skleněného klíče* v roce 1963 připomíná Josef Škvorecký (který tento román také výtečně přeložil), již Martine Monodová Hammettův styl správně charakterizuje jako „filmový“. Škvorecký k tomu dodává: „A opravdu: rozebereme-li si prózu románu *Skleněný klíč*, shledáme, že je to vlastně velmi kultivovaný filmový scénář. Všechno, co nemá vizuální nebo akustický význam, je pečlivě eliminováno: nenajdete zde ani stopy po autorské úvaze nebo po líčení duševního stavu – pokud se ovšem neprojevuje ve výrazu očí, úst nebo celého obličeje. Celá tahle próza se rozpadá na dialog, nesmírně bohatý na výrazy gangsterského argotu, a na strohý popis pohybů hrdiny, výrazů tváře, pohybů rtů, obočí, ramenou, očí a úst jednotlivých postav (mimořádně jde o prostředek blízký anglickému literárnímu vyjadřování, ale zato zoufale cizí vyjadřování spisovatele českého). Plyne z toho jistá monotónnost až primitivnost, zdánlivě absurdní prodlévání na zcela bezvýznamných činnostech (...), ale zároveň je v tom i jistá hypnotičnost dobrého scénáře, jeho apel na vizuální fantazii. A pomíjí se také přirozeně každé výslovné hodnocení, nebo dokonce výslovné odsouzení líčených událostí.“ Můžeme se proto právem domnívat, že potenciální přínos Dashiella Hammetta filmové estetiky – mám na mysli autorovu schopnost zachytit pouhým vizuálním popisem vnitřní stav hrdiny a přenést jej na recipienta – zůstává v komerčních adaptacích naprosto nevyužitý, přestože právě mnohé Hammettovy předlohy přispívají velmi podstatnou měrou ke zduchovnění ryze filmové projekce realistických událostí a dokonce – použijeme-li slov Roberta Musila – k „vytváření nové smyslové kultury“. Tím, jak realitu lakonicky stroze „pouze“ popisují ve smyslu sugestivního účinku jednotlivých více či méně „filmových“ obrazů, přispívají také k tomu, aby si čtenář (divák) sám vytvářel vlastní názor o smyslu zobrazovaného děje, a stimulují tak jeho aktivní představivost a inteligenci. To vše je ale pochopitelně námět na zevrubnější esej i diskusi.

3. Jde o Bernarda Bertolucciho, k jehož oblíbeným autorům z jinošských let právě Dashiell Hammett – vedle Chandlera, Scotta Fitzgeralda a Hemingwaye – patřil. V osmdesátých letech Bertolucci v USA usiloval o realizaci filmové adaptace prvního Hammettova románu *Rudá žeň*. Hlavní roli bezejmenného podsaditého detektiva z agentury Continental měl ztělesnit Jack Nicholson, který se s Bertoluccim spřátelil již v šedesátých letech. Poté, co z projektu po dvou letech příprav z finančních důvodů sešlo, odletěl Bertolucci do Číny, kde natočil snímek *Poslední císař*.

4. d/.

Humphrey Bogart ztělesnil různé zajímavé filmové role již ve třicátých letech, ale proslavila ho teprve úloha soukromého detektiva Sama Spadea ve stejnojmenné adaptaci Hammettova *Maltézského sokola* (*The Maltese Falcon*, USA 1941); tento úspěšný snímek znamenal průlom v kariéře také pro jeho režiséra a scenáristu Johna Hustona. Ve stejnojmenné filmové adaptaci Hemingwayova drsného románu *Mít a nemít* (*To Have and Have Not*, Howard Hawks, USA 1944) a ve stejnojmenném filmovém přepisu Chandlerova románu *Hluboký spánek* (*The Big Sleep*, Howard Hawks, USA 1946) ztvárnila Bogartovu hereckou partnerku jeho životní družka a od roku 1945 také manželka Lauren Bacallová.

5. Valná většina filmových adaptací Chandlerových knih skrze povrchní interpretaci tzv. chandlerovského světa tak či onak pomíjí především následující atributy autorova díla: nevšední smysl pro společensko-mravní kritičnost, cit pro „filmovou“ atmosféru prostředí a živou vizuální obraznost, svébytně autentické ztvárnění poezie velkoměsta a poezie noci a specifický význam rytířské dimenze postavy Chandlerova soukromého detektiva Phila Marlowa se vši jeho osamělostí, nostalgií i duchovní citlivostí „posledního spravedlivého ve zkorumpovaném velkoměstě“.

6. a/, g/, i/, j/.

7. Romány Jamese Mallahana Caina (1892 – 1977) byly pro pruderní Hollywood až do roku 1944 tabu zejména proto, že nezastřeně spojovaly problematiku násilí a sexu. „Básník vraždy“ a morálních důsledků plynoucích z erotické vášně J. M. Cain na rozdíl od Hammetta a Chandlera nepsal detektivky, ale drsné krimipříběhy se sexuálními akcenty, v nichž se soukromý detektiv nevyskytuje a úloha policie je druhořadá. Cainovy romány *Pošťák vždycky zvoní dvakrát* a *Pojistka smrti* přeložil do češtiny Jaroslav Kořán (v roce 1987 je vydalo nakl. Odeon v jednom svazku).

ODPOVĚDI NA DALŠÍ DOPLŇUJÍCÍ OTÁZKY

8. Jde o první ze tří proslulých Hustonových válečných dokumentů s titulem *Muži z Aleutů* (*Report from the Aleutians*, USA 1943).

9. Jde o píseň „Svíčky“, kterou v roce 1967 složil a nazpíval Karel Kryl.

10. a/

11. d/

12. Zmíněnou předlohou je předposlední Chandlerův román *The Long Good-bye* (*Dlouhé sbohem*), který u nás vyšel pod titulem *Loučení s Lennoxem*. Jeden z hlavních průkopníků americké nezávislé kinematografie Robert Altman natočil v roce 1973 stejnojmenný snímek *The Long Good-bye* jakožto ironicky a satiricky laděnou filmovou adaptaci tohoto Chandlerova díla. A právě tento film označuje Aki Kaurismäki za „poslední zajímavý hollywoodský snímek“.

13. Na počátku čtyřicátých let navrhl Jean Renoir svému asistentovi Luchinovi Viscontimu, aby natočil film na motivy Cainova románu *Pošťák vždycky zvoní dvakrát*. Tak vznikl Viscontiho první celovečerní snímek – *Posedlost* (*Ossessione*, Itálie 1942). Děj je přenesen do tehdejší Itálie; Cainova předloha se stala Viscontimu pouze záminkou k osobitě realistickému zobrazení zbídačené, zklamané společnosti, determinované beznadějně primitivním, pudově smyslným, duchovně rozvráceným ovzduším fašistické diktatury. Film vyvolal skandál a v mnoha italských městech byl zakázán. Viscontiho *Posedlost* nebyla distribuována ani v USA, protože režisér se nikdy nestaral o zajištění práv na zfilmování Cainova románu; charaktery nehrdinských protagonistů i samotnou zápletku pozměnil ovšem po svém.

14. a/, b/, c/

15. Andrej Tarkovskij (1932 – 1986)